

УДК 351.84

О.М. Теліженко, д-р екон. наук, проф.,
Сумський державний університет;
Ю.С. Конопліна, канд. екон. наук, доц.,
ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"

НЕОБХІДНІСТЬ ТА ОБМЕЖЕНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ СТРАХОВИХ ПРИНЦИПІВ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Дана стаття присвячена проблемам застосування страхових принципів в системі соціального страхування. Автори досліджують відмінності між приватним страхуванням від соціальних ризиків та соціальним страхуванням. Наявність субсидування в рамках соціального страхування розглядається як основний прояв порушення страхових принципів.

Ключові слова: страхування, соціальне страхування, страхові принципи, соціальні ризики, солідарність, субсидування.

Постановка проблеми. В сучасному суспільстві з особливою гостротою постають питання досягнення соціальної справедливості. Найчастіше вони порушуються внаслідок реалізації певних соціальних ризиків, а захист громадян від негативних наслідків реалізації таких ризиків є одним з першочергових завдань сучасної держави. В той же час чим більше держава набирає соціальних рис, тим більше їй потрібно фінансових ресурсів для вирішення соціальних проблем, тим ретельніше вона повинна регулювати грошові стосунки, які забезпечують соціальні гарантії населенню, тобто підвищується роль ефективної системи соціального страхування як із соціальної, так і з фінансової точок зору. З огляду на вищезазначене, на сьогоднішній день особливо актуальним вважається дослідження ефективності системи соціального страхування в країні саме в частині оптимального застосування в ході її функціонування страхових принципів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідно зазначити, що теоретичні розробки у сфері соціального страхування здійснювалися ще на початку минулого століття в працях таких вчених, як Н.А. Вигдорчик, В.М. Догадов, Н.А. Семашко. На сьогоднішній день дослідницькі традиції в цій сфері підтримують такі видатні науковці, як В.Д. Роїк і Т.З. Гарасимів.

Однак проблемам кількісної та якісної оцінки межі застосування страхових принципів в системі соціального страхування в сучасній літературі не приділяється достатньої уваги. За результатами аналізу публікацій з даної тематики стає зрозумілим, що серед наукових праць більшою мірою переважають ті, що спрямовані або на теоретичні проблеми страхування та загальні тенденції розвитку цієї сфери [1-3; 7; 9; 10], або на дослідження недоліків сучасної системи соціального страхування в країні [4-6; 8]. На наш погляд, саме розгляд соціального страхування як сфери економічних відносин, що виокремилася із страхування, і

тому тісно з ним пов'язана і в той же час суттєво від нього відрізняється, містить в собі значні резерви для пошуку шляхів підвищення ефективності функціонування системи соціального страхування.

Формулювання цілей статті. При підготовці даної статті були поставлені такі цілі:

- 1) окреслити параметри, за якими система соціального страхування відрізняється від приватного страхування соціальних ризиків;
- 2) здійснити аналіз відмінностей між приватним страхуванням від соціальних ризиків та соціальним страхуванням за кожним з окреслених параметрів;
- 3) на основі результатів проведеного аналізу сформулювати висновки про необхідність та обмеженість застосування страхових принципів в системі соціального страхування;
- 4) дослідити доцільність подальшого розширення або обмеження застосування страхових принципів в системі соціального в Україні.

Виклад основного матеріалу. Система соціального страхування поділяється на загальнообов'язкове і добровільне соціальне страхування. В рамках даного дослідження словосполучення “соціальне страхування” означає саме загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Застосування страхових принципів в соціальному страхуванні необхідне, однак суттєво обмежене. Слід зазначити, що система соціального страхування в Україні, на наш погляд, з теоретичної та практичної точок зору достатньо органічно поєднує в собі як застосування одних страхових принципів, так і порушення інших. Нижченаведений аналіз дозволить виявити, в чому саме полягає дотримання і порушення страхових принципів в рамках системи соціального страхування і наскільки такий стан справ науково та практично виправданий.

Соціальне страхування походить із сфери страхування від соціальних ризиків і виникло внаслідок обмеженості цієї сфери страхування, а також необхідності участі державних і суспільних інститутів у подоланні недоліків ринкового механізму в даній сфері страхування.

Програми обов'язкового соціального страхування забезпечують страхування громадян від певного соціального ризику, з яким вони стикаються, таким же чином, як це здійснює приватне страхування. Державне соціальне страхування спрямоване на те, щоб відшкодувати значну частину доходу, який втрачається через вихід на пенсію або через непрацездатність. Існують програми приватного страхування, які задовольняють таку ж потребу. Однак між державним і приватним страхуванням є важлива відмінність. У випадку приватного страхування існує тісний зв'язок між внесками окремої особи, ризиком, з яким вона зіштовхується, і тим, що вона отримує в разі настання страхової події. Страховий внесок в системі приватного особистого страхування залежить від факторів, що впливають на стан здоров'я людини, наприклад, її віку. Сума коштів, яку окрема особа отримує у вигляді приватної пенсії при досягненні певного віку в середньому дорівнює сумі її внесків плюс

інвестиційний дохід. Однак програми обов'язкового соціального страхування забезпечують одночасно і страхування, і перерозподіл доходів.

Існують суттєві відмінності між загальнообов'язковим соціальним страхуванням і такою сферою добровільного (приватного) страхування, як страхування від соціальних ризиків. До параметрів, за якими визначаються такі відмінності, можна віднести:

- 1) рівень адміністративних витрат;
- 2) здатність або нездатність застрахувати громадян від певних видів соціальних ризиків;
- 3) наявність або відсутність несприятливого відбору клієнтів (застрахованих осіб), тобто здатність або нездатність застрахувати всіх клієнтів без винятку;
- 4) наявність або відсутність морального ризику;
- 5) наявність або відсутність суспільного значення;
- 6) наявність або відсутність суспільної солідарності і субсидування.

Щодо першого параметру зазначимо, що високі адміністративні витрати є характерною рисою приватного страхування у порівнянні із загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням. Щоб забезпечити отримання пенсії, громадяни можуть укласти договір страхування пенсії в приватній страховій компанії. За цим договором громадянину буде періодично виплачуватися фіксована сума, починаючи з певного віку і довічно. Однак у більшості приватних пенсійних програм планова норма прибутку не дуже висока. Це не в останню чергу пояснюється високими адміністративними витратами в приватних страхових компаніях. Наприклад, в США витрати в системі соціального страхування складають близько 3 % від величини різних видів допомоги, що виплачується. В той же час у приватних страхових компаніях на кожні 2 дол. виплат за договорами страхування припадає 1 дол. супутнього навантаження, в яке входять адміністративні витрати, дивіденди і податки. Отже, в даній ситуації вибір полягає у зменшенні витрат, що дозволяє здійснити загальнообов'язкове державне соціальне страхування, або у розширенні простору для конкуренції серед приватних страхових компаній. Однак зрозуміло, що з точки зору мінімізації адміністративних витрат дешевше забезпечувати загальну програму обов'язкового соціального страхування для всіх громадян, ніж мати велику кількість конкуруючих приватних програм.

Враховуючи другий параметр, слід підкреслити, що нездатність приватних компаній застрахувати населення від певних видів соціального ризику особливо проявляється тоді, коли ця проблема розглядається в масштабах всієї країни. Головною відмінністю систем приватного страхування соціальних ризиків від програм обов'язкового соціального страхування є те, що виплати останніх індексуються і зростають разом із зростанням інфляції.

Ризик втрат від інфляції – це приклад із групи соціальних ризиків, з якими стикається суспільство. Будь-якій приватній страховій компанії складно відповідати за такі ризики. Наприклад, в мирний час випадки смерті різних людей – це незалежні події. Фірма, що страхує велику кількість осіб, може передбачити достатньо точну кількість осіб, які помирають щорічно. Але

у випадку війни ця кількість може бути набагато більшою. Отже, більшість систем приватного страхування виключають із страхового покриття смерть у випадку війни. Подібним чином, якщо б вони страхували доходи вкладників від втрат у випадку інфляції, то при більш швидкому темпі зростання інфляції приватні компанії понесли б збитки. Разом з тим, вони не змогли б виконати свої зобов'язання. Як результат – у сфері страхування від інфляції ринок відсутній.

Існує три основні відмінності між здатністю держави і приватних страхових компаній забезпечити страхування від певних видів соціальних ризиків. По-перше, держава може забезпечити виконання зобов'язань системи соціального страхування перед громадянами шляхом збільшення загальних податків і спрямування отриманих коштів на покриття дефіциту, який виник в системі соціального страхування. По-друге, держава може забезпечити виконання цих зобов'язань шляхом збільшення обов'язкових внесків в систему соціального страхування. По-третє, держава може законодавчим шляхом зменшити розмір пенсій та інших виплат в системі соціального страхування у випадку неможливості покрити дефіцит коштів соціального страхування.

Третім параметром, що розглядається, є наявність або відсутність несприятливого відбору клієнтів, що заважає приватним страховим компаніям ефективно виконувати функції із страхування від соціальних ризиків всього без винятків населення. Дана проблема зумовлена тим, що різні люди мають різну тривалість життя. Наприклад, якщо страхова компанія здійснює страхування життя і виплачує фіксовану суму у випадку смерті застрахованої особи, то вона не зацікавлена страхувати осіб, у яких висока імовірність незабаром померти. Якщо представники компанії про це знають, то можуть відмовити у страхуванні або наполягати на сплаті високого страхового внеску. Для осіб похилого віку із хворобами серця ці внески будуть особливо високими. З іншого боку, приватні страхові компанії, що надають послуги зі страхування довічних пенсій, турбуються про інше: вони намагаються страхувати лише тих, у кого висока імовірність швидко померти. Виходячи з того, що жінки живуть довше чоловіків, страхові компанії зазвичай призначають для жінок більш низькі страхові внески при страхуванні життя, але більш високі внески при страхуванні довічної пенсії. Отже, приватний ринок здійснює несприятливий відбір, відсіваючи невігідних клієнтів.

Якщо легко встановити індивідуальні відмінності в ступені ризику, економічна ефективність потребує, щоб приватні страхові компанії визначали величину страхових внесків з урахуванням цих індивідуальних відмінностей.

У тому випадку, коли страховим фірмам складно встановити відмінності між людьми, які мають різний ступінь ризику, виникає інша проблема. В умовах конкурентної рівноваги страхові внески повинні відображати середню величину ризику тих, хто купує страховку. У випадку страхування життя або страхування довічної пенсії ця величина відповідає середній тривалості життя. Але це означає, що високорентабельні, з точки зору компанії, ризики субсидують малоприбуткові ризики. У випадку довічних пенсій ті, хто вмирає раніше, субсидують тих, хто живе довго; у випадку страхування

життя ті, хто живе довго, субсидують тих, хто вмирає молодим. Це в свою чергу означає, що особи з невисокими ризиками в середньому забирають у страхової компанії менше коштів, ніж приносять. Для них таке страхування є не вигідним. І якщо такі особи не дуже схильні ризикувати, то вони не будуть купувати страховку. В тому випадку, коли особи з найкращим для компанії ризиком припиняють купувати страховки, розмір страхових внесків буде зростати. Цей процес, в результаті якого послуги приватного страхування купують лише особи з найгіршим ризиком, також може вважатися несприятливим відбором клієнтів. Цим зумовлений великий розмір страхових внесків, що встановлюються в системі страхування довічних пенсій. Держава не може примусити всіх громадян купувати, а страховиків продавати поліси соціального страхування і таким чином уникати проблеми несприятливого відбору клієнтів.

Щодо четвертого параметру, а саме наявності або відсутності морального ризику в приватному страхуванні від соціальних ризиків і в соціальному страхуванні, можна зазначити, що моральний ризик являє собою ще одну причину, внаслідок якої приватні страхові компанії часто пропонують лише обмежене страхування. Страхування може зменшити особистий стимул до уникнення подій, на випадок настання яких людина застрахована, і таким чином підвищити ступінь ризику та нанести збитки страховій компанії.

Проблема морального ризику з'являється також при забезпеченні дострокових пенсій системою приватного пенсійного страхування. Система приватного пенсійного страхування дає можливість людині вийти на пенсію в передпенсійному віці. Однак чим краще страхування, тобто чим більшу частину доходу працівників відшкодовує система приватного пенсійного страхування, тим слабшає стимул до роботи. У випадку відшкодування повної величини доходу навіть той працівник, який має міцне здоров'я і високу продуктивність праці, може схилитися до виходу на пенсію. Це важлива проблема морального ризику, пов'язана з приватним пенсійним забезпеченням, яка призведе до деформації ринку праці.

П'ятим параметром, за яким порівнюються приватне страхування від соціальних ризиків і соціальне страхування, є наявність або відсутність суспільного значення. Соціальне страхування повинне розглядатися як суспільно значиме благо, до отримання якого держава "по-батьківськи" примушує громадян для їх власної користі та суспільства в цілому. Навіть там, де приватні страхові ринки функціонують добре, є необхідність державного втручання. Інакше виникає проблема неповного ринку страхування, коли частина населення залишається незастрахованою (малозабезпечені, особи похилого віку, інваліди) через наявність лише добровільного страхування від соціальних ризиків. Цивілізоване суспільство не буде спокійно спостерігатися за стражданнями незахищених верств населення, і в будь-якому випадку намагатиметься надати їм допомогу. Необхідно тільки вирішити питання, за рахунок яких джерел ця допомога надаватиметься. Слід зазначити, що соціальне страхування з урахуванням питань соціальної справедливості та величини

фінансового навантаження на членів суспільства є найбільш ефективним механізмом фінансування такої допомоги.

Нарешті, шостим параметром, за яким порівнюються приватне страхування від соціальних ризиків і соціальне страхування, є наявність або відсутність суспільної солідарності і субсидування. Суспільна солідарність та індивідуальна відповідальність при страхуванні повинні органічно поєднуватися. В кожній особистості закладена внутрішня потреба захищатися від непередбачуваних обставин у своєму житті. Звичний режим індивідуального і колективного життя в суспільстві часто порушується обставинами стихійного і суспільного характеру. Такого роду непередбачувані обставини характеризуються двома важливими моментами: по-перше, випадковим характером настання надзвичайних подій; по-друге, нерівномірністю щодо ступеня нанесеної шкоди. Відомо, що кількість зацікавлених в об'єднанні з метою захисту від надзвичайних подій буває більшою від кількості постраждалих. За таких умов солідарний розподіл шкоди між зацікавленими особами згладжує наслідки випадкових подій для однієї з них. При цьому чим більша кількість зацікавлених осіб бере участь в розподілі шкоди, тим менша частина коштів припадає на одного учасника. Отже, основою соціального страхування на колективній основі є солідарний розподіл шкоди.

Об'єднання ризиків здійснюється таким чином. Не з усіма застрахованими особами відбувається страховий випадок протягом даного проміжку часу. Із зібраних коштів відшкодовуються втрати тих осіб, з якими стався страховий випадок. При страхуванні, яке засноване на солідарності, кожний із учасників вносить ту частину коштів, яка необхідна для покриття всіх втрат, що сталися стосовно об'єднаних ризиків. Отже, якщо втрати стосуються не окремого суб'єкта, а всіх застрахованих, вони будуть більш сталими.

Чим більше ризиків об'єднано, тим більше фактичні втрати будуть співпадати із прогнозними. Завдяки цьому і внески окремої особи будуть більш сталими і визначеними, менше буде випадків дефіциту або надлишку коштів. Крім того, ліквідуються характерні для індивідуального страхування негативні наслідки ситуації, коли страхова подія настає раніше, ніж назбирається сума, необхідна для покриття шкоди. З того моменту, як особа стає застрахованою, закріплюються гарантії відшкодування втрат. В цьому сенсі соціальне страхування – це організаційно-економічний механізм, покликаний пом'якшувати негативний вплив соціальних ризиків на життя людини шляхом солідарного відшкодування втрат.

Солідарність у сфері приватного (добровільного) страхування присутня лише у сфері ризикового страхування, а в страхуванні життя (накопичувальному страхуванні) солідарність відсутня. В соціальному страхуванні вона присутня в усіх видах соціального страхування, крім поки ще не запровадженого, але запланованого другого рівня пенсійної системи України, тобто загальнообов'язкового державного накопичувального пенсійного страхування. При цьому всі діючі види соціального страхування можна класифікувати як ризикові. Субсидування у приватному (добровільному) страхуванні відсутнє, крім ситуацій, коли страхова компанія з певних причин не може встано-

вити індивідуальні відмінності у ступені ризику між клієнтами, і клієнти з різними за величиною ризиками сплачують однакові за величиною внески. Дана ситуація є винятком із правила, оскільки в страхових компаніях значну увагу приділяють встановленню саме таких внесків, які б за можливістю максимально відповідали ступеню ризику. В соціальному страхуванні субсидування присутнє в усіх видах соціального страхування, адже при встановленні внесків не враховуються відмінності у ступені ризику між клієнтами, наприклад, на величині внеску на соціальне страхування ніяк не відображається наявність чи відсутність у застрахованої особи хронічного захворювання, що в приватному страхуванні здійснити неможливо.

Необхідно зазначити, що солідарність та субсидування настільки важливі в рамках соціального страхування, що були віднесені до принципів соціального страхування. Законодавство визначає, що загальнообов'язкове державне соціальне страхування громадян України здійснюється за такими принципами:

1. Законодавчого визначення умов і порядку здійснення загальнообов'язкового державного соціального страхування.
2. Обов'язковості страхування осіб, які працюють на умовах трудового договору (контракту) та інших підставах, передбачених законодавством про працю, та осіб, які забезпечують себе роботою самостійно (члени творчих спілок, творчі працівники, які не є членами творчих спілок), громадян – суб'єктів підприємницької діяльності.
3. Надання права отримувати виплати за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням особам, зайнятим підприємницькою, творчою діяльністю тощо.
4. Обов'язковості фінансування страховими фондами (установами) витрат, пов'язаних із наданням матеріального забезпечення та соціальних послуг, у обсягах, передбачених законами з окремих видів загальнообов'язкового соціального страхування.
5. Солідарності та субсидування.
6. Державних гарантій реалізації застрахованими громадянами своїх прав.
7. Забезпечення рівня життя, який не нижчий прожиткового мінімуму, що встановлений законом, шляхом надання пенсій, інших видів соціальних виплат та допомоги, які є основним джерелом існування.
8. Цільового використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування.
9. Паритетності представників усіх суб'єктів загальнообов'язкового державного соціального страхування в управлінні загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням.

За рахунок субсидування в рамках соціального страхування здійснюється перерозподіл доходів за кількома напрямками.

По-перше, це горизонтальний перерозподіл доходів між застрахованими особами з різним рівнем ризику, оскільки особи з меншим ризиком здійснюють більші внески, ніж потрібно, а особи з більшим ризиком – менші, ніж потрібно.

По-друге, це горизонтальний перерозподіл між платниками внесків і одержувачами допомоги, наприклад, між бездітною родиною і родиною з дітьми.

По-третє, це вертикальний перерозподіл, обумовлений прогресивним характером пов'язаних із заробітною платою внесків і зменшенням залежності від заробітної плати при здійсненні виплат.

По-четверте, це віковий перерозподіл між молодими і літніми членами суспільства. Зрозуміло, що це взаємозалежні форми і вони органічно повинні доповнювати одна одну. Однак особливості функціонування кожної з них припускають різні заходи для їх становлення і розвитку.

Отже, можна стверджувати, що основне порушення страхових принципів в рамках системи соціального страхування полягає в тому, що дана система функціонує на засадах субсидування. Субсидування є ключовою ознакою соціального страхування, і саме наявність субсидування дозволяє системі соціального страхування вирішувати ті завдання, які приватні страхові компанії вирішити нездатні.

В контексті вищезазначеного потребує відповіді питання про те, чи є доцільним подальше розширення застосування страхових принципів в соціальному страхуванні. В сучасній економічній літературі часто аналізуються проблеми підвищення ефективності функціонування системи соціального страхування в Україні. Як основний метод вирішення цієї проблеми пропонується переведення системи соціального страхування на функціонування на виключно страхових засадах, тобто на основі принципів страхування, характерних для приватного (добровільного) страхування. Однак необхідно зазначити, що даний метод неприйнятний, оскільки загальнообов'язкове державне соціальне страхування тому і виділене в окрему систему, що повинне вирішувати специфічні завдання, які приватне (добровільне) страхування через дотримання виключно страхових принципів вирішити не може.

На сьогоднішній день значним резервом підвищення ефективності функціонування системи соціального страхування в Україні залишається винесення за рамки цієї системи різних пільгових категорій громадян. Слід зазначити, що саме необхідність здійснення соціальних виплат даним категоріям громадян дестабілізує і розбалансовує систему соціального страхування. Тому такі виплати доцільно здійснювати з інших джерел, а не з коштів соціального страхування. Наприклад, виплати пенсій за Списком № 1 і Списком № 2 доцільно здійснювати в рамках функціонування корпоративних пенсійних фондів. При цьому необхідно враховувати, що перенесення зазначеного фінансового навантаження із системи соціального страхування на корпоративні пенсійні фонди вимагає певного часу і повинне відбуватися поступово, без порушення прав зазначених категорій громадян. Отже, система соціального страхування, що діє в Україні, максимально зорієнтована на дотримання страхових принципів, тобто в рамках цієї системи дотримуються ті страхові принципи, які не перешкоджають вирішувати завдання, що стоять перед нею.

Подальше розширення застосування страхових принципів в рамках системи соціального страхування, на наш погляд, недоцільне.

Проведений аналіз розбіжностей між приватним (добровільним) страхуванням від соціальних ризиків та соціальним страхуванням обумовлює необхідність з'ясувати, в чому саме полягає дотримання страхових принципів в соціальному страхуванні. Страхові принципи в соціальному страхуванні дотримуються завдяки тому, що:

- 1) фінансова стабільність фондів соціального страхування забезпечується на основі проведення актуарних розрахунків;
- 2) базою для нарахування внесків в систему соціального страхування для роботодавців визначено саме фонд оплати праці, а для фізичних осіб – оподатковуваний доход;
- 3) кошти до системи соціального страхування надходять у формі внесків.

Базою нарахування внесків на соціальне страхування в Україні для роботодавців є фонд оплати праці, що абсолютно виправдано з теоретичної точки зору. Однак на практиці існують певні фактори, що негативно впливають на ефективність системи соціального страхування. Специфіка зазначеної бази нарахування внесків на соціальне страхування полягає в тому, що у роботодавців підсилюється мотивація щодо стримування зростання заробітної плати та тінізації сфери оплати праці.

Як спосіб вирішення цієї проблеми в літературі пропонується замінити внесок податком, замість фонду оплати праці базою для нарахування нового податку визначити доход (виручку) від реалізації. Однак, на нашу думку, такий метод вирішення цієї проблеми неприйнятний.

Слід зазначити, що в Україні спостерігаються негативні тенденції у сфері оплати праці. При обмежених можливостях працевлаштування і низькій заробітній платі значна частина економічно активних громадян України працює за кордоном. Високими темпами збільшується зайнятість осіб до 20 років і старше працездатного віку, що зумовлено зростанням попиту на робочу силу низької кваліфікації, а це ознака регресивних тенденцій в економіці в цілому, оскільки в країнах з розвинутою економікою навпаки спостерігається зростання попиту на робочу силу високої кваліфікації. Залишається низькою і такою, що не відповідає загальносвітовій практиці, частка заробітної плати у ВВП та собівартості продукції. Це пов'язано з прагненням товаровиробників виграти на ціновій конкуренції, зменшивши ціну продукції за рахунок економії на заробітній платі.

З огляду на вищезазначене, навіть якщо фонд оплати праці не буде слугувати базою для нарахування внесків на соціальне страхування, тінізація сфери оплати праці продовжиться, оскільки вона зумовлена економічними причинами більш масштабного та глибинного характеру. Ця теза підтверджується і досвідом Російської Федерації, де при запровадженні єдиного соціального податку була використана регресивна шкала з метою виведення заробітної плати із тіні, Однак ця мета не була досягнута, і через недостатнє надходження коштів в системі соціального страхування виник дефіцит.

Щодо заміни внеску податком можна зазначити, що та така заміна неможлива, оскільки повністю порушує страхові принципи побудови системи соціального страхування. Категорії “соціальний податок” та “страховий внесок” відрізняються як за соціально-економічною природою, так і за роллю та призначенням у соціальному захисті. Податки – це безповоротні платежі, а страхові внески – це форма резервування заробітної плати для забезпечення виплат у разі настання страхових випадків (хвороби, нещасного випадку на виробництві, безробіття, старості), яка повертається у вигляді страхових виплат. Страхові внески відповідно до законодавства про соціальне страхування не можуть зараховуватися до Державного бюджету України і використовуватися на цілі, не передбачені законодавством. Заміна внесків податками може призвести до збільшення видатків Державного бюджету для підтримання фінансової стабільності фондів, що знову трансформує механізми соціального страхування в систему соціальної допомоги. Отже, соціальне страхування на сьогоднішній день відрізняється від соціальної допомоги тим, що має вищезазначені три прояви дотримання страхових принципів, від яких за будь-яких умов відмовлятися не можна.

Висновки. На нашу думку, за результатами проведеного аналізу можна сформулювати такі висновки.

По-перше, до параметрів, за якими система соціального страхування відрізняється від приватного страхування соціальних ризиків можна віднести:

- 1) рівень адміністративних витрат;
- 2) здатність або нездатність застрахувати громадян від певних видів соціальних ризиків;
- 3) наявність або відсутність несприятливого відбору клієнтів (застрахованих осіб), тобто здатність або нездатність застрахувати всіх клієнтів без винятку;
- 4) наявність або відсутність морального ризику;
- 5) наявність або відсутність суспільного значення;
- 6) наявність або відсутність суспільної солідарності і субсидування.

По-друге, можна стверджувати, що основне порушення страхових принципів в рамках системи соціального страхування полягає в тому, що дана система функціонує на засадах субсидування. Субсидування є ключовою ознакою соціального страхування, і саме наявність субсидування дозволяє системі соціального страхування вирішувати ті завдання, які приватні страхові компанії вирішити не здатні. Водночас в системі соціального страхування в Україні застосовуються страхові принципи, а саме:

- 1) фінансова стабільність фондів соціального страхування забезпечується на основі проведення актуарних розрахунків;
- 2) базою для нарахування внесків в систему соціального страхування для роботодавців визначено фонд оплати праці, а для фізичних осіб – оподатковуваний дохід;
- 3) кошти до системи соціального страхування надходять у формі внесків.

По-третє, співвідношення страхових і нестрахових принципів функціонування системи соціального страхування в Україні на сьогоднішній день є

оптимальним, тобто будь-яке розширення або обмеження страхових принципів в рамках даної системи лише погіршить основні показники її ефективності. Одним з найбільших резервів підвищення ефективності функціонування системи соціального страхування в Україні, на наш погляд, є звільнення цієї системи від тягаря соціальних виплат різним категоріям пільговиків.

Список літератури

1. Ахвледиани Ю. Страховая наука и ее взаимодействие с практикой // Финансы. – 2005. – № 6. – С. 51-53.
2. Власенко О. Развитие страхового рынка Украины // Финансы Украины. – 2005. – № 8. – С. 140-145.
3. Гутко Л. Досвід провідних країн світу у галузі страхування // Економіка. Фінанси. Право. – 2005. – № 11. – С. 22-25.
4. Евдокимова Т. Риски накопительной пенсионной системы // Финансы. – 2006. – № 9. – С. 60-63.
5. Закревський В. Система загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні. Проблеми та шляхи розвитку // Україна: аспекти праці. – 2004. – № 5. – С. 27-35.
6. Надточій Б. Соціальне страхування чи соціальне забезпечення? Погляд з позицій системи прав, установ та принципів // Україна: аспекти праці. – 2003. – № 1. – С. 31-35.
7. Орлова И. Страховые рынки промышленно развитых стран в новом тысячелетии // Финансы. – 2005. – № 5. – С. 60-64.
8. Парнюк В. Про необхідність зміни методологічного підходу до нарахування зборів до пенсійного та соціальних фондів // Економіка України. – 2006. – № 4. – С. 16-22.
9. Ротова Т. Культура страхування // Страхова справа. – 2005. – № 1. – С. 28-30.
10. Фурман В. Страхування та його роль у соціально-економічних процесах // Финансы Украины. – 2005. – № 8. – С. 145-153.

Summary

This paper is devoted to the problems of using insurance principles in the system of social insurance. The author examines distinctions between private social risks insurance and social insurance. The subsidiary financing in frames of social insurance is regarded as the main display of insurance principles violation.

Отримано 15.12.2007